

УДК 130.2:78.01

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРЕНІНГУ З МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА

Лілія Хмарна

методист відділу культури та естетики

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

м. Краматорськ, Україна

ORCID ID 0000-0001-9451-4763

hmarna.lv@ippo.dn.ua

Анотація. У статті висвітлено окремі аспекти розвитку медіаграмотності вчителів мистецтва, що в сучасних реаліях є ключовим елементом політики у сфері споживання інформації. Медіаграмотність учителів мистецьких дисциплін схарактеризовано авторкою як результат їхньої медіаосвіти, а найбільш ефективною формою роботи визначено тренінг із медіаграмотності. Поміж обов'язкових компонентів і методів тренінгу виокремлено інтерактивні методи навчання, вправи-«криголами», руханки, рефлексію. Наголошено на важливості професійна спрямованість тренінгу з медіаграмотності для вчителів мистецтва закладів загальної середньої та позашкільної освіти, що реалізується завдяки дидактичним завданням, які інтегрують у собі елементи медіаосвіти і можуть бути використані вчителями у професійній діяльності.

Ключові слова: медіаграмотність; медіаосвіта; учитель мистецтва; методика; інтеграція.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сьогодні, в умовах інформаційної війни та жорстких реалій українського інформаційного простору медіаосвіта та медіаграмотність є необхідними складниками загальної інформаційної культури особистості. Формування медіаграмотності починається з наймолодшого віку, компоненти медіаосвіти поступово входять до змісту шкільних дисциплін. Медіаграмотність наразі є базовим елементом політики у сфері споживання інформації, вона має охоплювати всі категорії людей протягом усього їхнього життя, для того щоб допомогти їм практично та творчо використовувати медіа. Це стосується, насамперед, учителів, які особливим чином впливають на формування свідомості майбутніх громадян.

Для вирішення означеної проблеми, враховуючи залежність молоді від соціальних мереж, специфіку сучасного інформаційного простору, слід надати вчителям уміння орієнтуватися в медійних потоках, критично аналізувати інформацію мас-медіа, розуміти соціокультурний контекст функціонування медіа. Йдеться про розв'язання проблеми формування медіаграмотності вчителів у системі післядипломної освіти, оволодіння ними спеціальними знаннями, вміннями, навичками у сфері медіа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні теоретичні й практичні аспекти медіаграмотності вивчається у різних контекстах, у тому числі у зв'язку з освітою, як зарубіжними (К. Базалгетте (С. Bazalgette), Дж. Гоннет (J. Gonnet), Р. Кьюби (R. Kubey), Л. Мастерман (L. Masterman), Дж. Пунгенте (J. Pungente), А. Сілверблет (A. Silverblatt), К. Тинер (K. Tyner), Е. Харт (A. Hart), О. Федоров, І. Челишева, А. Шаріков та ін.), так і вітчизняними дослідниками (О. Волошенюк, В. Іванов, І. Колеснікова, М. Матвійчук, Г. Онкович, М. Осюхіна, Н. Шубенко та ін.).

І. Власенко та М. Олійник (2018) розглядають практичний аспект формування медіаграмотності здобувачів вищої освіти; О. Ішутіна (2020) досліджує інтеграцію елементів медіаосвіти в професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи; В. Лобода і Л. Петрова (2020) пропонують педагогічну модель упровадження медіаосвіти на основі інноваційного підходу до формування медіаграмотності учасників освітнього процесу на онлайн платформі. Зазначимо, що попри значну кількість досліджень із проблеми формування медіакомпетентності освітян, розвиток медіаграмотності вчителів мистецтва залишаються поза увагою науковців.

Формулювання цілей статті. Метою публікації є висвітлення методичних аспектів організації тренінгу з медіаграмотності для вчителів мистецтва закладів загальної середньої та позашкільної освіти Донецької області.

Результати дослідження. Вивчення мистецьких дисциплін у закладах освіти передбачає засвоєння об'єктивної інформації про мистецтво, задоволення духовних потреб засобами мистецтва, формування образного мислення у взаємозв'язку з логічним, а відтак емоційному розвитку в його взаємозв'язку з розумовим. Сутність мистецької освіти зводиться до формування особистістю цілісного осягнення світу через художнє пізнання засобами мистецтва (медіа). Крізь призму медіакультури різні мистецтва тлумачимо як «медіа», тобто інформаційні канали, що з'єднують художню інформацію з суб'єктом, який цю інформацію сприймає.

Аналіз предметних компетентностей майбутніх учителів мистецтва показав, що у цій системі не враховано медіакомпетентність, яка забезпечуватиме реалізацію завдань медіаосвіти, та полягатиме в умінні грамотно «читати» медіатекст, сприймати й аргументовано оцінювати медіаінформацію, самостійно й критично мислити; інтегрувати знання та вміння, здобуті на різних заняттях, при сприйнятті, аналізі інформації, у творчій діяльності; проявляти через медіадіяльність соціальну та громадянську особистісну відповідальність (Іванов, Волошенюк, Кульчинська, Іванова, Мірошніченко, 2012). Тому вважаємо за необхідне долучити до переліку

предметних компетентностей майбутніх учителів мистецтва медіакомпетентність або медіаграмотність, яку в науковій літературі тлумачать, як «рівень медіакультури, який стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами» (Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, 2010).

Медіаграмотність учителів мистецьких дисциплін слід розглядати як результат їхньої медіаосвіти, як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки. Медіаграмотність є одним із складників більш широкого поняття медіакомпетентності. Розвиток медіаграмотності можливий лише за умов включення медіаосвіти до навчального процесу шкільної освіти, а також до неформальної освіти та освіти впродовж життя (Гаврілова & Хмарна, 2019, с. 127).

Однією з форм роботи з учителями мистецтва, яка спрямована на формування медіаграмотності педагогів, є тренінг. Тренінг – це запланований процес модифікації (зміни) ставлення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі.

Тренінг може бути «самотренінгом» – його організовує та здійснює особа, яка прагне вдосконалити себе. У професійній діяльності вчителя, зокрема і мистецтва, самотренінг – це норма буття. Однак такий спосіб самовдосконалення вимагає від учителя значних витрат часу і зусиль, тому все популярнішими стають професійні тренінги для вчителів, які організовують різні інституції та окремі фахівці.

Згідно зі ст. 59 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII), професійний розвиток педагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання. Підвищення кваліфікації може здійснюватися за різними видами (навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо) та у різних формах (інституційна, дуальна, на робочому місці (на виробництві) тощо).

Педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію у закладах освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою. Результати підвищення кваліфікації у таких закладах освіти не потребують окремого визнання і підтвердження.

Однією з форм неформальної освіти для розвитку медіаграмотності працюючих фахівців, зокрема вчителів мистецтва, є тренінг. Такі тренінги за різною тематикою вже проводяться в Україні. Так, на різноманітні тренінги запрошують учителів Академія інноваційного розвитку освіти (Інститут модернізації змісту освіти, МОН), Центр інноваційної освіти Про.Світ, Академія української преси, Обласні інститути післядипломної педагогічної освіти, автори підручників, креативні вчителі.

За результатами опанування програми тренінгу зареєстрованому учаснику видається сертифікат установи, у якій організовано тренінг, вказується тематика тренінгу та обсяг підготовки (у кредитах ЄКТС і годинах). Нині сертифікати з різноманітних професійних тренінгів ураховуються під час атестації учителів, а згодом комплект таких сертифікатів загальним обсягом 150 год. надасть учителям право не проходити курсову перепідготовку в Інститутах післядипломної освіти. Отже, розробка й запровадження професійних тренінгів із медіаграмотності для учителів мистецтва є на часі.

Проведення тренінгу передбачає широке використання інтерактивних методів навчання, які спрямовані на покращення емоційного мікроклімату групи, інтенсифікацію взаємодії учасників. Так, застосування на першому (організаційному) етапі різноманітних вправ-«криголамів» допоможе учасникам познайомитися один із одним, відчувати себе в комфортному середовищі, створити команди тощо. Вправи-«криголами» («Країна медіаграмотна», «Соціограма групи», гра «Факти/думки», «Квітка взаємодії», гра «Я сьогодні – винятковий» тощо) усувають комунікативні бар'єри, забезпечують залучення кожного до спільної роботи, допомагають тренеру розкрити творчий потенціал учасників.

Близькими за призначенням до «криголамів» є вправи-руханки (енерджайзери), які підвищують позитивний настрій у групі й ентузіазм учасників, допомагають організувати перехід від однієї діяльності до іншої, а також є засобом групування слухачів («Броунівський рух», «Знайди пару», «Сонце світить на...» та ін.).

Робота в малих групах надає багато можливостей для активного навчання та обміну досвідом, розвиває навички командної роботи, підвищує особисту відповідальність кожного учасника тренінгу. Обговорення проблеми може бути організовано різними способами – «відкрите обговорення», «голосування»,

«світове кафе», «партнерство у навчанні», «аналогії», «мозковий штурм», панельна дискусія. Практичну діяльність доцільно організовувати із використанням кейс-методу, рольових ігор, міні-проектів.

Обов'язковим етапом наприкінці тренінгу є рефлексія, яка заохочує учасників до самопізнання, переосмислення своєї діяльності, узагальнення рівня власного професійного розвитку та вибір стратегій подальшого самовдосконалення.

Нами було організовано й проведено тренінг «Медіаосвіта та медіаграмотність вчителя мистецтва Нової української школи» для вчителів мистецтва закладів загальної середньої та позашкільної освіти Донецької області.

Мета тренінгу – формування медіаграмотності, аудіовізуальної медіакультури педагогів та розвиток критичного мислення, аналітичного сприйняття інформації (медіатексту) в умовах сучасної візуальної медіареальності.

Програма тренінгу з медіаграмотності передбачала роботу з наступними темами:

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: освітні категорії та виклик часу.
2. Інформація. Види інформації.
3. Фактчек – формат журналістики контролю.
4. Реклама. Пропаганда.
5. Безпека в Інтернеті.
6. Інтерактивні форми та методи в процесі викладання медіаграмотності.

Під час навчання учасники тренінгу слухали цікаві міні-лекції про те, що таке інформація, які види інформації існують, важливість роботи із джерелами та базами даних, опрацьовували тему «Медіа і бізнес», специфіку поширення фейків та вірусного контенту, виявляли ознаки маніпуляцій та пропаганди, знайомились із концептом фактчекінгу, тренували уміння критичного аналізу деталей – ключа до розкриття фальсифікацій, фейків, та інформаційних міфів. Особливою складовою тренінгу був модуль про Нові медіа та соціальні мережі.

Основою роботи були практичні вправи, що формували в учасників навички критичного аналізу медіатекстів. Учасники виконували інтерактивні вправи і творчі завдання, зокрема опановували технології декодування інформації, аналізували новинні сюжети телеканалів, створювали медіатекст, визначали фейкові новини, маркери маніпуляції та пропаганди, працювали з практичними кейсами «Факт – судження – оцінка», створювали міні-проекти, опрацьовуючи «Інформаційні жанри», брали участь у рольових іграх «Телефакс. Малювання на спині», «9 крапок», «Випадок у пустелі» тощо.

Жваве обговорення викликала гра «Білий шум», у процесі виконання якої учасники переконалися, що ми живемо у світі різнопланових вертикальних комунікацій і це викликає хаос – «білий шум». Цілісна інформація, коли подається неповно та однобічно різними каналами комунікації, сприймається хаотично, і, навіть, добре знайома інформація не впізнається. Велика увага приділялася умінню аналізувати деталі.

Також акцент зроблено на реалізації Концепції «Нова українська школа», де медіаграмотність виступає складовою інформаційно-цифрової компетентності учнів, а навички медіаграмотності включено у Державний стандарт початкової освіти. Професійна спрямованість тренінгу з медіаграмотності була забезпечена використанням різноманітних вправ, які можуть бути застосовані вчителями мистецтва в педагогічній діяльності. Зокрема, було проаналізовано чотири вправи (автор – В. Романюк) для розвитку медіаграмотності, кожна з яких закріплює знання про художників-постмодерністів та розвиває навички критичного мислення (Вправи, які розвивають навички інфомедійної грамотності, 2020). Зокрема, вправа «Творчість Нам Джун Пайка та Енді Воргола» висвітлює поняття консюмеризму та розкриває захопленість Нам Джун Пайка телебаченням як новим технологічним явищем століття. Вправа про Сальвадора Далі сприяє розумінню відмінностей між мистецьким твором і рекламним, знайомить учнів із поняттям «персональний бренд». Вправи «Аукціон» (рис. 1) та «Знайди відмінності» рекомендується виконувати разом: перша розвиває навички пошуку інформації в інтернеті та наочно ілюструє, чому важливо перевіряти зображення; друга містить практичні кроки, як перевіряти зображення в інтернеті.

Рис. 1. Слайди презентації до вправи «Аукціон» (В. Романюк)

Також учителі мистецтва ознайомились із вправою В. Романюк «Складання рейтингу «Топ найкращих художників-імпресіоністів», яку можна використовувати під час вивчення художників будь-яких епох і стилів (Вправи, які розвивають навички інфомедійної грамотності, 2020). Ця вправа дає

можливість одночасно перевірити знання про різних персон та явища в одному завданні, а також познайомити зі специфікою роботи над рейтингами і надати інформацію про можливі маніпуляції рейтинговими списками.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, розглядаючи медіаграмотність учителів мистецьких дисциплін як результат їхньої медіаосвіти, як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі ЗМІ з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки, зазначимо, що розвиток цієї якості особистості вчителя мистецтва можливий лише за умов включення медіаосвіти до неформальної освіти та освіти впродовж життя. Ефективною формою роботи в цьому напрямі є тренінги, які мають включати інтерактивні методи навчання, вправи-«криголами», руханки, рефлексію. Професійна спрямованість тренінгу з медіаграмотності для вчителів мистецтва закладів загальної середньої та позашкільної освіти реалізується завдяки дидактичним завданням, що інтегрують у собі елементи медіаосвіти і можуть бути використані вчителями у професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко, І.А., & Олійник, М.С. (2018). Формування медіаграмотності студентів: практичний аспект. *Теорія і практика сучасної психології*, (2), 115–118.
2. *Вправи, які розвивають навички інфомедійної грамотності*. Навчально-методичне видання. (2020). Київ: IREX в Україні.
3. Гаврілова, Л., Хмарна, Л. (2019). Формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін як теоретична проблема. *Інноваційна педагогіка*, Спецвипуск, 122–127.
4. Закон України «Про освіту». (2017). Відомості Верховної Ради України, 38–39 (с. 380). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Іванов, В., Волошенюк, О., Кульчинська, Л., Іванова, Т., Мірошниченко, Ю. (2012). *Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд*. Київ: АУП, ЦВП.
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. (2010). URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
7. Лобода, В., Петрова, Л. (2020). Інноваційний підхід до формування медіаграмотності освітян Сумщини. Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту». Київ: ЦВП, АУП, 351–355.
8. Ishutina, O. (2020). Implementing Media Literacy into the Education Curriculum of Preservice Primary School Teachers. *Professionalism of the Teacher: Theoretical and Methodological Aspects*, 13, 113–121. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.13.2020.223321>

METHODOLOGICAL ASPECTS OF ORGANISING THE MEDIA LITERACY TRAINING FOR ART TEACHERS

Liliia Khmarna

Methodist of the Department of Culture and Aesthetics

Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

Kramatorsk, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9451-4763

hmarna.lv@ippo.dn.ua

Abstract. The article highlights some aspects of the development of media literacy of art teachers, which in modern realities is a key element of policy in the field of information consumption. Theoretical and practical aspects of media literacy development are studied in various contexts, including linked with education, by the foreign (C. Bazalgette, J. Gonnet, R. Kubey, K. Tyner, E. Hart, O. Fedorov, I. Chelyshev, etc.) and Ukrainian researchers (O. Volosheniuk, V. Ivanov, M. Matviychuk, M. Osiukhina, N. Shubenko, etc.).

Media literacy of art teachers is characterized by the author as a result of their media education, and the most effective form of work is media literacy training. Such trainings on various topics are already being held in Ukraine by the Academy of Innovative Development of Education (Institute for Modernization of Educational Content), the Center for Innovative Education Pro.Svit, the Academy of the Ukrainian Press, Regional Institutes of Postgraduate Pedagogical Education, and creative teachers. Among the obligatory components and methods of the training are interactive teaching methods (which are aimed at improving the emotional microclimate of the group and intensifying the interaction of participants), “icebreakers”, energizers, reflection.

The importance of professional orientation of the media literacy training for art teachers of general secondary and out-of-school education institutions, which is realized due to didactic tasks that integrate elements of media education, develop critical thinking, retrieval skills on the Internet and illustrate why it is important to check images; contain practical steps on how to check images online, and can be used by teachers in professional activities, is emphasized.

Key words: media literacy; media education; art teacher; teaching methods; integration.

REFERENCES

1. Vlasenko, I.A., & Oliynyk, M.S. (2018). Formation of Media Literacy of Students: Practical Aspect. *Theory and Practice of Modern Psychology*, (2), 115–118.
2. *Exercises that develop the skills of infomedia literacy*. Educational and Methodical publication. (2020). Kyiv: IREX in Ukraine.
3. Havrilova, L., Khmarna, L. (2019). Forming Media Literacy of Art Teachers as a Theoretical Problem. *Innovative pedagogy*, Special issue, 122–127.
4. Law of Ukraine “On Education”. (2017). Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 38–39 (p. 380). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Ivanov, V., Volosheniuk, O., Kulchinskaya, L., Ivanova, T., Miroschnichenko, Yu. (2012). *Media Education and Media Literacy: a Brief Overview*. Kyiv: AUP, TsVP.
6. The Concept of Introducing Media Education in Ukraine. (2010). URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
7. Loboda, V., Petrova, L. (2020). An Innovative Approach to the Formation of Media Literacy of Sumy Region Educators. Collection of articles of the Eighth International Scientific and Methodological Conference “*Critical Thinking in the Age of Toxic Content*”. Kyiv: TsVP, AUP, 351–355.
8. Ishutina, O. (2020). Implementing Media Literacy into the Education Curriculum of Preservice Primary School Teachers. *Professionalism of the Teacher: Theoretical and Methodological Aspects*, 13, 113–121. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.13.2020.223321>.

Матеріали надійшли до редакції 23.04.2021 р.